

Μεταρρυθμίσεις χωρίς αλαζονεία

Του Νίκου Κ.Αλιβιζάτου

Το αποτέλεσμα του πρώτου γύρου των αυτοδιοικητικών εκλογών, την περασμένη Κυριακή, ήταν κατά τη γνώμη μου σαφές: οι εκλογείς, αν και με ανησυχητικά μεγάλη αποχή, έδειξαν ότι αντιλαμβάνονται την κρισιμότητα των περιστάσεων και εμπιστεύονται κατ' αρχήν την κυβέρνηση για να τις αντιμετωπίσει. Της έδωσαν με άλλα λόγια ψήφο ανοχής.

Μετά από εννέα μήνες με απανωτά αντιδημοτικά -αν όχι και «αυτοκτονικά» για κάθε κυβέρνηση- μέτρα, το αποτέλεσμα αυτό ήταν μια δικαίωση για τον κ. Παπανδρέου και τους συνεργάτες του. Διότι, υπό τις παρούσες οικονομικές συνθήκες, και με μίαν αντιπολίτευση έτοιμη να ενδώσει και στον πιο ακραίο λαϊκισμό, δεν θα ήταν ρεαλιστικό να περιμένουν μίαν άνευ όρων εξουσιοδότηση για δράση εν λευκώ.

Από την άλλη, το αποτέλεσμα της περασμένης Κυριακής δεν προσφέρεται ούτε για θριαμβολογίες. Διότι η πτώση της εκλογικής επιρροής της σημερινής πλειοψηφίας – σε συνδυασμό με την μικρή προσέλευση στις κάλπες- εξέφρασε (και δίχως άλλο σήμερα θα ξαναεκφράσει) μίαν έντονη ανησυχία για το πού πηγαίνουμε. Εξέφρασε ακόμη ένα μεγάλο ερωτηματικό για την ικανότητα της κυβέρνησης να προχωρήσει. Ερωτηματικό δικαιολογημένο.

Ο χώρος βέβαια δεν προσφέρεται για μίαν αποτίμηση των μέτρων που πάρθηκαν, πριν και μετά τη σύναψη του Μνημονίου. Σε κάθε περίπτωση, άλλοι είναι πολύ αρμοδιότεροι από τον υπογράφο για τέτοιου είδους εγχειρήματα. Από τη μεριά μου θα σταθώ στο πεδίο που ξέρω καλύτερα, το Σύνταγμα, τους θεσμούς και το πολιτικό σύστημα.

Από την περασμένη άνοιξη, ο διασυρμός της χώρας προκάλεσε έναν αναστοχασμό χωρίς προηγούμενο, ατομικό μα και συλλογικό. Τι έφταιξε άραγε και φθάσαμε ως το χείλος του γκρεμού; Ανταποκριθήκαμε ως πολίτες στις υποχρεώσεις μας; Τι μερίδιο ευθύνης ανήκει σε μας, στον επάγγελμά μας, στο κόμμα που ψηφίζουμε, ή στο συνδικάτο που μετέχουμε;

Για όσους μελετούμε το Σύνταγμα και το πώς εφαρμόζεται, ακόμη κρισιμότερο ήταν το ακόλουθο ερώτημα: για το ότι φθάσαμε στο Μνημόνιο, 36 χρόνια μετά τη Μεταπολίτευση, φταίνε προπάντων οι άνθρωποι ή οι θεσμοί;

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, κατά την τελευταία εικοσαετία, το επίπεδο όσων ασχολούνται με την πολιτική έπεσε δραματικά. Το γιατί ο δημόσιος βίος δεν προσελκύει όπως άλλοτε ταλαντούχους και επιτυχημένους ανθρώπους, αλλά μόνον φιλόδοξους, με περιορισμένους ορίζοντες και δημοσιοϋπαλληλική συνήθως νοοτροπία, είναι ένα ζήτημα που συνδέεται στενά με την εξέλιξη του κομματικού φαινομένου. Ειδικά στη χώρα μας, δεν έχει πάντως μελετηθεί όσο θα έπρεπε, για να διατυπωθούν οριστικά συμπεράσματα.

Από την άλλη, ούτε οι θεσμοί είναι άμοιροι ευθυνών. Αν λειτουργούσαν άγογα, θα είχαν ανάψει εγκαίρως τα προειδοποιητικά λαμπάκια και ίσως δεν θα είχαμε φθάσει στο Μνημόνιο. Ποιο μερίδιο ευθύνης λοιπόν τους αντιστοιχεί;

Ανήκω σε εκείνους που, από την αναθεώρηση του 1986, υποστηρίζουν ότι το ασθενές σημείο του πολιτικού μας συστήματος είναι η έλλειψη σοβαρών αντιβάρων. Δηλαδή μηχανισμών οι οποίοι θα αναγκάζουν τις εναλλασσόμενες μονοκομματικές πλειοψηφίες να διαλέγονται σοβαρά και να λογοδοτούν για τα πεπραγμένα τους.

Τις επιπτώσεις αυτής της έλλειψης τις έχουμε ζήσει τα τελευταία χρόνια: τραγικό έλλειμμα διαφάνειας, απουσία αξιοκρατίας και αφόρητος κομματισμός αφού, χωρίς κομματικές προσβάσεις, ο πολίτης, ο επιχειρηματίας και ο απλός εργαζόμενος δυσκολεύονται να διεκδικήσουν βασικά δικαιώματά τους.

Υπέρμετρα πλειοψηφικό, πρωθυπουργοκεντρικό όσο κανένα άλλο σήμερα στην Ευρώπη, το πολιτικό μας σύστημα γεννά από την άλλη ένα αίσθημα αυτάρκειας στους κυβερνώντες, που εύκολα οδηγεί σε ναρκισσισμό και αλαζονεία: νομίζοντας ότι τα ξέρουν όλα, οι υπουργοί και τα επιτελεία τους σπανίως ζητούν τη γνώμη «τρίτων», και ακόμη σπανιότερα διαλέγονται ειλικρινά προτού λάβουν κρίσιμες αποφάσεις. Με αποτέλεσμα, να γίνονται στραβές εκτιμήσεις και να διαπράττονται σοβαρά λάθη. Λάθη σαν και αυτά που μας οδήγησαν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας.

Πρόκειται για την κρυφή, όχι όμως και λιγότερο επικίνδυνη παρενέργεια της αλαζονείας, η οποία τορπιλίζει τις συγκλίσεις, δηλαδή το κλειδί για κάθε σημαντική μεταρρύθμιση.

Αν ο ανωτέρω συλλογισμός ευσταθεί, ερωτάται ποιο είναι το αντίδοτο;

Για τα κόμματα εξουσίας, η απάντηση είναι προφανής: δεν φταίνε οι θεσμοί, σου λένε τα στελέχη τους, αλλά τα πρόσωπα. Υπεύθυνοι για την κρίση είναι οι αντίπαλοί μας. Αρκεί λοιπόν να επανέλθουμε στην εξουσία για να διορθωθούν τα πράγματα. Έδειξα προηγουμένως γιατί πάσχει ο συλλογισμός αυτός.

Για την αριστερά, από το ΚΚΕ ως την γραφικότερη ομαδούλα, μόνο με την καθιέρωση της απλής αναλογικής θα μπορούσαν να αλλάξουν τα πράγματα, αφού αυτή θα ανάγκαζε τα μεγάλα κόμματα να συνεργασθούν με τα μικρά. Τα πρώτα θα έπαυαν έτσι να συμπεριφέρονται αλαζονικά και τα δεύτερα θα λειτουργούσαν ως αντίβαρα. Έτσι, ο δικομματισμός, πηγή όλων των δεινών, θα ξεπερνιόνταν. Πολύ φοβούμαι ότι η άποψη αυτή υποβαθμίζει μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια: οι κυβερνήσεις συνεργασίας προϋποθέτουν συναινέσεις και κουλτούρα συμβιβασμών, που όμως απουσιάζουν εντελώς από την πολιτική ζωή της σύγχρονης Ελλάδας.

Τέλος, έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι σε χώρες με τόσο «μεμβρανώδη» κοινωνία πολιτών όσο η δική μας, ο κοινοβουλευτισμός -στην πλειοψηφική τουλάχιστον εκδοχή του- δεν είναι το καταλληλότερο πολίτευμα, διότι η κυβερνώσα παράταξη, ακόμη και αν έχει τις καλύτερες προθέσεις, γρήγορα γίνεται ανέλεγκτη. Γι' αυτό, σύμφωνα με την άποψη αυτή (την οποία υποστηρίζει και ο συνάδελφος Τ. Βιδάλης) θα έπρεπε να εγκαθιδρύσουμε προεδρικό πολίτευμα. Το τελευταίο, όπως άλλωστε έδειξαν και οι πρόσφατες «ενδιάμεσες» εκλογές των Η.Π.Α., λειτουργεί με πολλαπλά κέντρα εξουσίας, τα οποία, ως θεσμικά αντίβαρα, ελέγχονται αμοιβαίως και εξισορροπούνται.

Προσωπικά, προτού καταλήξω σε τόσο ακραίες λύσεις, θα εξανλούσα τα περιθώρια που παρέχει το ισχύον πολίτευμα. Ξεκινώντας από τον έλεγχο του πολιτικού χρήματος (όπου η χώρα μας υστερεί τραγικά σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο), προχωρώντας στην αλλαγή του νόμου περί ευθύνης υπουργών, και φθάνοντας

στη ριζική αναμόρφωση του δικαστικού μας συστήματος, ώστε να πάψει η απονομή της δικαιοσύνης να ισοδυναμεί (λόγω των απίθανων καθυστερήσεων) με αρνησιδικία, θα ζητούσα να ξεκινήσει από αύριο ένα μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα βαθιών αλλαγών. «Μητέρα» βέβαια όλων των μεταρρυθμίσεων θα είναι η συζητούμενη αλλαγή του εκλογικού νόμου.

Οι συνθήκες ευνοούν σήμερα μεταρρυθμίσεις που έως χθές φαίνονταν αδιανόητες. Όπως έδειξε η υποδοχή του σχεδίου «Καλλικράτης», κοινωνία και πολίτες είναι έτοιμοι να αγκαλιάσουν σοβαρές προσπάθειες, ακόμη και όταν αυτές ανατρέπουν στερεότυπα δεκαετιών.

Η ευκαιρία δεν πρέπει να χαθεί. Η κυβέρνηση οφείλει από αύριο να προχωρήσει αταλάντευτη, με ταχείς ρυθμούς, χωρίς αυταρέσκεια, ναρκισσισμό και αλαζονεία.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην Καθημερινή στις 14 Νοεμβρίου του 2010.

Ο κ. Ν. Κ. Αλιβιζάτος είναι καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών